Nordea

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle

10.11.2022

Suomen ja EU:n taloudellinen riippuvuus Kiinasta on vahvaa

Suomen ja EU:n taloudellinen riippuvuus Kiinasta syntyy montaa reittiä ja on merkittävä hyvinvoinnin lähde molemmille osapuolille. Kiina-riippuvuutta on käytännössä mahdotonta katkaista yhtäkkisesti tai jos siihen joudutaan, kustannus tulee olemaan erittäin suuri.

On kuitenkin selvää, että taloudellinen yhteistyö Kiinan kanssa tulee kohtaamaan yhä enemmän vaikeuksia. Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen suurvaltakamppailu jatkaa kiristymistään ja lisääntyvät esteet kaupankäynnille ja investoinneille heikentävät monen eurooppalaisenkin yrityksen liiketoimintamahdollisuuksia. Lisäksi Kiinan nykyinen kehityssuunta, jossa Xi Jinpingille keskitetään voimakkaasti valtaa, lisää riskejä sekä talouden kehityssuunnasta että geopoliittisista riskeistä. Näin ollen Suomen ja EU:n on ripeästi ryhdyttävä toimiin, joilla strategista riippuvuutta Kiinasta selvästi vähennetään, vaikkakin suuri osa Kiinan kanssa tehtävästä taloudellisesta yhteistyöstä on jätettävä yritysten ratkaistavaksi.

Käyn tässä muistiossa lyhyesti läpi Kiina-riippuvuuden pääpiirteet, näkemykseni Kiinan talouden tulevasta kehityssuunnasta sekä johtopäätökset.

Kiina riippuvuuden monta kanavaa

Kaikkein laajin ja merkittävin Kiina-riippuvuuden muoto kumpuaa siitä tosiseikasta, että Kiina on valtavan suuri talous. Sen BKT on dollareissa mitattuna maailman toiseksi suurin (suurempi kuin EU:n) ja lähes kymmenkertainen Venäjään talouteen verrattuna. Jo pelkästään Kiinan suuresta koosta johtuu se, että sen vaikutus maailmantalouteen ja monien maiden suhdannevaihteluihin on valtaisa.

Tärkeää riippuvuuksia pohdittaessa on huomioida myös se, että Kiina on edelleen tärkeä kasvumarkkina monelle sektorille ja yritykselle. Ennen pandemiaa Kiina oli maailman selvästi suurin kasvuveturi: noin kolmannes maailman talouskasvusta oli peräisin Kiinasta. Pitkittyneiden koronatoimien myötä sen kasvunäkymä on heikentynyt selvästi, mutta yhä edelleen Kiinan odotetaan kasvavan länsimaita ja vaikkapa EU-maita selvästi nopeammin (IMF ennustaa yhä noin 4,5 % kasvua, mutta pidän tätä arviota liian korkeana). Näin ollen Kiinan kasvun varaan tehdään investointeja ja suunnitelmia hyvin laajalti ympäri maailmaa, mikä myös erottaa sen roolin maailmantaloudessa taantuvan Venäjän talouden roolista.

Kiinan merkitys erityisesti maailman teollisuuden ja kansainvälisen kaupan kehitykseen on ratkaiseva. Suhteessa Yhdysvaltoihin, jossa kotimaisen kulutuksen ja palvelusektorin osuus taloudesta on erittäin suuri, Kiinan taloudessa korostuu edelleen investointien, teollisuuden ja ulkomaankaupan rooli. Tämä tekee Kiinasta erittäin tärkeän markkinan monelle yritykselle ja erityisesti monen raaka-aineita tuottavan talouden suhdannevaihtelut ovat usein peräisin Kiinasta. Suomen viennistä Kiinaan suuntautui 5 % vuonna 2021 ja jos vientiin otetaan mukaan muiden maiden kautta kiertävät komponentit ja osat, osuus on vielä korkeampi. EU-maiden

viennin arvonlisästä Kiinan osuus oli vuonna 2018 yli 10%, kun vertailun vuoksi Venäjän osuus oli tästä noin kolmannes.

Kauppa on vielä tärkeämpää toiseen suuntaan, sillä Kiinaan keskittyneet tuotantoketjut tekevät Kiinasta maailman suurimman viejän ja koko maailmantalous on erittäin riippuvainen Kiinasta tulevista tavaroista ja tuotteista. Monissa tuoteryhmissä Kiina hallitsee käytännössä koko maailmanmarkkinaa, eikä korvaavia tuotantopaikkoja ole olemassa. Tuontiriippuvuuksia on selvitelty viime vuosina mm. EU:ssa ja tälläkin hetkellä Suomessa on käynnissä aiheeseen liittyen mm. ForAc-tutkimushanke. Suuri osa Kiinan tuonnista on koneita ja laitteita sekä erilaisia kulutustavaroita, mutta mukana on myös paljon raaka-aineita tuotantoprosesseihin. Kiina-riippuvuus on erittäin vahvaa myös monissa normaalielämälle välttämättömissä tuotteissa ja Kiinan tuonnin katkeaminen aiheuttaisi nopeasti kriisin mm. lääkehuollossa, vihreässä siirtymässä ja puolustusteollisuudessa.

Reaalitalouden riippuvuuksien lisäksi on hyvä muistaa, että kansainväliset rahoitusmarkkinat olettavat taloudellisen yhteistyön jatkuvan Kiinan kanssa. Mikäli tästä arviosta joudutaan luopumaan, vaikutus rahoitusmarkkinoille olisi erittäin negatiivinen. Shokin vaikutukset yritysten näkymiin ja rahoituksen saatavuuteen myös Euroopassa ja Suomessa olisivat huomattavat ja negatiivinen vaikutus talouteen erittäin suuri. Venäjän aloittaman hyökkäyssodan luottamusvaikutus kansainvälisille rahoitusmarkkinoille jäi melko pieneksi johtuen Venäjän pienestä roolista markkinoilla ja taloudessa, Kiinan rooli kuten aiemmin todettu, on huomattavasti suurempi.

Toisaalta rahoitusvirtojen suora riippuvuus suhteessa Kiinan talouden suureen kokoon nähden on vaatimatonta. EU ja Suomi pärjäävät ilman Kiinan investointivirtoja, eivätkä myöskään kansainväliset haavoittuvuudet Kiinaan suuntautuvien pääomavirtojen osalta ole nousseet sellaisiin mittoihin, joista voisi syntyä järjestelmätason rahoituskriisi länsimarkkinoille. Pääsyy vähäiseen rahoitussektorin riippuvuuteen on Kiinan tiukka lainsäädäntö sekä Kiinaan että Kiinasta ulospäin suuntautuville rahoitusvirroille. Lisäksi Kiinan heikko kasvunäkymä ja erityisesti ongelmat maan kiinteistösektorilla ovat vähentäneet viime aikoina ulkomaisia rahoitusvirtoja Kiinaan.

Kiinan kasvunäkymä on heikentynyt selvästi ja poliittiset riskit ovat lisääntyneet

Kiinan talouskehitys on ollut tänä vuonna heikkoa pääosin tiukasta koronapolitiikasta johtuen. Tälle vuodelle odotamme noin 3 prosentin BKT-kasvua ja näkymän on käytännössä mahdotonta nähdä piristyvän ilman selkeää muutosta maan tiukkaan koronalinjaan. Kulutuksen pysyessä heikkona Kiinan kasvu on viime vuosina nojannut viennin vahvaan kehitykseen sekä teollisuus- ja infrainvestointeihin. Viennin näkymät ovat nyt kuitenkin selvästi heikentyneet johtuen länsimaiden vaisusta kehityksestä, samalla kun velkaongelmat ja asuntorakentamisen alasuuntainen korjausliike painavat investointeja. Kiinan kasvun veturiksi kaivattaisiin siten kulutusta, mutta sen kehitys riippuu paljon koronapolitiikan jatkosta.

Kiinan pidemmän aikavälin näkymä on heikentynyt Xi Jinpingin politiikan myötä. Xin toisella kaudella 2017-2022 kävi yhä selvemmäksi se, ettei talouskasvu ole enää maan johdon

prioriteettien joukossa. Tiukan ja taloutta kurjistavan koronapolitiikan jatkuminen näin pitkään on tästä yksi selkeä osoitus. Lisääntyvä sääntely ja valtionyhtiöiden roolin korostaminen ja jopa liiketoimintakiellot yksittäisille toimialoille ovat tulleet tutuksi monelle eurooppalaisellekin yritykselle. Vallan keskittyminen yhä voimakkaammin Xi Jinpingille lokakuun puoluekokouksessa todennäköisesti jatkaa tätä talouspoliittista linjaa ja lisää siten Kiinan talouteen liittyviä riskejä.

Kuva ja analyysi Kiinan talouden tulevaisuudesta ei kuitenkaan ole yksioikoinen. Xi Jinpingin tavoitteena on palauttaa Kiina maailman huipulle vuoteen 2049 mennessä. On vaikea tietää, missä määrin hän ajattelee kunnianpalautukseen tarvittavan myös talouskasvua, mutta ilman vahvaa taloutta tavoitetta lienee mahdotonta saavuttaa. Näin ollen Kiinan talouteen liittyy edelleen myös kasvuodotuksia.

Todennäköistä on, että Xi jatkaa Kiinan talouskasvua pitkällä aikavälillä hidastavien ongelmien purkamista. Näitä haasteita ovat ympäristöön, velkataakkaan ja väestökehitykseen liittyvät ongelmat, mutta myös pelko väestön kahtiajaosta matalan tuloluokkien tulokehityksen kangerrellessa sekä suuri riippuvuus ulkomaisesta korkeasta teknologiasta. Kaikkiin näihin ongelmiin olemme nähneet ratkaisuyrityksiä Xin toisella kaudella ja sinänsä Xin diagnoosi Kiinan rakenteellisista haasteista vaikuttaa oikealta. Haasteena yrityselämän kannalta on se, että toisin kuin Xin edeltäjät, ongelmien ratkaisuun ei nykyisin etsitä markkinalähtöisiä menetelmiä, vaan lisätään keskusjohdon kontrollia taloudessa. Tämä tarkoittaa hyvin tempoilevia toimia ja näkymien eriytymistä sektoreiden ja yritystenkin välillä.

Kiinasta löytyy kuitenkin jatkossakin voimakkaasti kasvavia aloja, joihin Kiina on halukas ostamaan myös länsimaista teknologiaa, vaikka kokonaiskuvassa sääntelyn kasvun odotan hidastavan maan talouskehitystä. Näyttää sille, että keskimäärin noin 3 % kasvu on mahdollista saavuttaa seuraavan viiden vuoden horisontilla, mikäli koronapolitiikasta luovutaan, eivätkä esimerkiksi asuntosektorin ongelmat lähde kumuloitumaan tai geopoliittiset riskit realisoitumaan. Pitkällä aikavälillä Kiinan talousnäkymien osalta suuri kysymys on, meneekö lisääntyvä kontrolli ja mielivaltaisuus niin pitkälle, että se heikentää merkittävästi kiinalaisten pyrkimyksiä kouluttautua ja ryhtyä yrittäjiksi, mikä nakertaisi kasvunäkymiä selvästi.

Länsimaiset yritykset ottavat huomioon Kiinan kasvavat riskit

Suomalaiset ja länsimaiset yritykset laajemminkin joutuvat miettimään ja tasapainottamaan Kiinan kasvavia riskejä ja heikentyvää talousnäkymää uudesta näkökulmasta. Kiinan kotimaiseen talouskehitykseen liittyvät edellä mainitut riskit ovat monelle jo arkipäivää, mutta vallan keskittyminen Xi Jinpingille voi tarkoittaa myös geopoliittisten riskien realisoitumista jollakin aikavälillä.

Moni yritys miettii aiempaa aktiivisemmin tuotantoketjujen hajautusta ja pyrkii esimerkiksi tuotantokapasiteetin kasvattamiseen Kiinan ulkopuolella. Tähän ajavat osittain kasvavat Kiinan riskit mutta myös Yhdysvaltojen jatkuvasti lisäämät kaupan esteet, jotka vaikeuttavat monen suomalaisenkin yrityksen toimintamahdollisuuksiin Kiinassa. Yritysten on otettava huomioon myös mahdolliset länsimaisten kuluttajien reaktiot Kiinan poliittiseen linjaan.

Kasvavien riskien ohella Kiina on yhä monelle yritykselle yksi maailman suurimmista markkinoista, eikä kasvumahdollisuuksista sisältävän markkinan kategorinen sulkeminen pois liiketoimintasuunnitelmista ole mahdollista tai järkevää tässä tilanteessa. Yritysten tasapainottelu haastavassa tilanteessa tulee siten jatkumaan.

Johtopäätökset

Taloudellinen riippuvuus Kiinasta on valtavaa niin Suomen kuin koko EU:n osalta. Kiinan rooli suurena vientimarkkinana ja monen tuotteen ja raaka-aineen pääasiallisena lähteenä on suuri ja maan aiheuttamat luottamusvaikutukset kansainvälisillä rahoitusmarkkinoilla vaikuttavat merkittävästi hyvinvointiin koko maailman tasolla. Taloudellisen yhteistyön yhtäkkinen katkeaminen Kiinan kanssa tarkoittaisi paitsi valtavia taloudellisia kustannuksia talouksillemme, aiheuttaisi myös kriisin esimerkiksi lääkehuollossa.

On kuitenkin tärkeää varautua myös siihen tilanteeseen, että Kiinaan liittyvät geopoliittiset riskit jossakin vaiheessa toteutuvat, jolloin taloudellinen yhteistyö kärsii huomattavasti. Tätä tilannetta varten on huolellisesti mietittävä, mistä suurimmat haavoittuvuutemme Kiinan suhteen kumpuavat ja miten voimme ylläpitää yhteiskunnan kriittiset toiminnot, vaikka Kiinan kanssa tehtävä yhteistyö äkisti katkeaisikin. Työ tämänkaltaisen Kiina-riippuvuuden vähentämiseksi on aloitettava ripeästi, sillä purkaminen tulee monien tuotteiden osalta olemaan hyvin hidasta.

Suuri osa Kiinan kanssa tehtävästä taloudellisesta yhteistyöstä on kuitenkin luonteeltaan sellaista, että yrityksille on jätettävä päätösvalta sen jatkamisesta. Yritykset tahoillaan seuraavat tarkasti Kiinan muuttuvaa liiketoimintaympäristöä sekä erityisesti Yhdysvaltojen Kiinan kanssa tehtävälle yhteistyölle asettamia lisääntyviä esteitä. Yritysten tulevaisuuden näkymät Kiinassa vaihtelevat huomattavasti sektoreittain ja Kiina tarjoaa monelle edelleen merkittäviä kasvumahdollisuuksia. Toisaalta kasvavat riskit Kiinan taloudessa tulevat osaltaan vähentämään Kiina-riippuvuuksia myös puhtaasti liiketoiminnan lähtökohdista johtuen.

Suomen kannalta on erittäin tärkeää, että EU pysyy yhtenäisenä Kiina-politiikassaan ja haavoittuvuuksia puretaan koko talousalueen tasolla, jotta siitä väistämättä seuraavat hyvinvointitappiot jäävät mahdollisimman pieniksi. Näissäkin toimissa markkinamekanismien ja sisämarkkinan on kuitenkin annettava toimia mahdollisimman vahvasti. Vahva ja yhtenäinen EU voi jopa hieman hidastaa Kiinan geopoliittisia pyrkimyksiä ja siten toimia pidäkkeenä joidenkin Kiina-riskien realisoitumiselle.

Kunnioittavasti,

Nordea Bank Oyj

Tuuli Koivu

Pääekonomisti